

Könyvekről

Összefoglalva: a könyv rendkívül hasznos ismereteket tartalmaz a megváltozott körülmények között dolgozó tanárok, valamint a leendő tanárok számára. Saját jogaink és kötelességeink, életünket irányító és meghatározó jogszabályok és döntési szintek kérdéseivel mindannyiunknak tisztában kell lennünk. Ehhez ad jó támpontokat *Mezei Gyula* könyve.

Végezetül ki kell emelni a kötet esztétikus megjelenését, logikus felépítését, világos tagolását, jó olvashatóságát, néhány pontozási hibától eltekintve színvonalas szerkesztését.

Réthy Endré

Galicza János – Schödl Livia: Pedagógusok gubancai *Korona Kiadó, Budapest, 1993. 64 o.*

Címében is figyelemfelkeltő könyvet kínál az érdeklődő olvasóknak a szerzőpáros. A *gubancok* színtere az áldott vagy az elátkozott iskola. Idézd fel milyen volt, hogy élted át diákként! – tanácsolják kollégáinknak a szerzők. Önismeretünk forrásait lelhetjük itt fel, s ugyanitt fedezhetjük fel sokszor pályaválasztásunk rejtett motívumait is. Egykori önmagunk, konformizmusunk vagy másságunk értő elemzése segítheti tanítványainkkal kapcsolatos érzéseink, viselkedésünk megértését, pedagógus-énünk tudatos formálását.

A fenti kérdéseket elemzi a könyv első fejezete, s nem lehet véletlen, hogy a felidézett, a felidézendő iskolai érzések, élmények közül az agresszióról szólnak elsőként a szerzők. Honnan erednek agresszióink? Hol a határ a racionálisan elfogadható, s a megtorlás vágyával működő agresszió között? Hogyan függ össze a szorongás a szakmai bizonytalanság érzésével? A megválaszolást, az önelemzést segítik a fejezet végén feltett további kérdések, melyek segítségével ki-ki bejárhatja az önelemzés, önmegismerés belső útjait.

Vajon elégséges pályamotívum-e a pedagógusok sokat hivatkozott gyermekszeretete? Milyen mélyebb rétegei, összetevői vannak ennek az érzésnek? Hogyan függ össze a szeretet, a bizalommal, az elfogadással és az önellfogadással? Ezeket a kérdéseket boncolgatják a szerzők a könyv következő részében. Az ajánlott módszer ugyanaz, mint az előzőekben. A pedagógusoknak előbb önmagukat kell érteniük, tisztázniuk kell viszonyaikat a felvetett kérdésekhez. Csak ha szembenéztünk legrejtettebb motívumainkkal, viszonyulásainkkal, indítékainkkal, juthatunk el a ránkbízottak megértéséhez, értő és érző „vezetéséhez”. Így nyer értelmet a lekötözöttség és hálát nem váró szeretet, a másik ember elfogadása, a felelősség a másik emberért. Így válik világossá a hitelesség, a kongruencia kérdésköre. A szerzők rámutatnak a verbális és non verbális kommunikáció ellentmondó üzeneteire amikor nincs szinkron a rendszeren belül (lásd: *gubancok*). S hogy mélységeiben is ismeri *Galicza János* és *Schödl Livia* a pedagógusok gubancait, erről meggyőzően tanúskodnak azok az esetbemutatók, amelyekhez hasonlókat pedagógusként akár magunk is átélhetünk naponta. Önsajnálattal helyett átgondolásra biztató kérdéseket kap az olvasó. A negatív érzések feltárásával, bemutatásával segítséget kap ahhoz is, hogy ezeket az érzéseit értse, s természetesnek tartva vállalni és kezelni tudja.

Az eddig ismertetett fejezetekben is vissza-visszatérő kulcsszó volt az önismeret. E logikából következik, hogy a továbbiakban az önismeret kérdésköre áll elemzésünk középpontjában. Mi nehezíti a pedagóguspályán a reális szakmai énkép kialakulását? Hogyan hat énképünkre kirakatban lenni, a transzparencia érzése? Van-e kontrollra (önkontrollra) lehetőség, alkalom, helyzet a pedagóguspályán? „Veszi-e” az ilyen

jelzéseket a tanár? Van-e igénye (lehetősége, kellő felkészültsége) az önmegismerésre? Az asszimetrikus tanár-diák viszony mennyiben nehezíti a másikra figyelmet (a decentralizációt)? Hol van az arányos, egészséges empátia határa? E bevezető kérdések elemzésén át vezet a szerzőpáros az olvasót az önismeret szükségességének elfogadtatásához. S ahogy egyre személyesebbé válik az olvasók vezetése, s a kérdésfeltevés, úgy válik egyre személyesebbé az olvasók (s akiknek elsősorban íródott a könyv, a pedagógusok) megszólítása. Szeretnék megállítani velünk: az önmagunkkal való szembenézés igénye vezethet el helyzetünk, viszonyaink átlátásához, jobb megértéséhez. A továbbiakban az önmegismeréshez, problémáink megoldásához kínálnak szempontokat. A pszichoterápiában bevált és alkalmazott eljárás adaptálását javasolják a pedagógusoknak. Véleményük szerint a szakmai szupervízió bevezetése megtermékenyíthetné a pedagógiai gyakorlatot. Ehhez azonban el kell fogadnia a segítséget kérőnek azt, hogy a megoldás sosem lehet a szakmai segítő feladata! Másik megközelítési módként a szerzők a különböző csoportmódszerek közül az önismereti és esetmegbeszélő csoportokat ajánlják.

A szakmai hivatással járó gondok közt az értékek, normák kialakítása kiemelt helyet foglal el. Mentálhigiénés szempontból is fontos, hogy ki-k tisztázza: milyen értékeket tud elfogadni, magáénak vallani és képviselni. Vállalt és vallott értékeinkben rejlik hitelességünk, s ez kongruenciánk alapköve is – vallják a szerzők. Ennek részeként maradjon meg a pedagógus eszköztárában a kételkedés megfogalmazása is.

A pedagógusszakma egyik legnagyobb gondja a túlterheltség. A szerzők bemutatják azt az ördögi kört, hogyan vezetnek a feldolgozatlan problémák túlterheltséghez, majd a túlterheltség a problémák hátrításához vagy felületes megoldásához. A szembenéző esetelemzés nemcsak itt segíthet, de minden más alkalommal is, ha a tehetetlenség, vagy bármilyen kudarc érzését éli meg a tanár. Aki képes elemezni rossz helyzetmegoldásait, kudarcainak okait, az egyre ritkábban kerül hasonló helyzetbe (gondoljunk például a sztereotíp büntetésekre).

Gyakori szakmai gondja lehet a pedagógusoknak, ha a gyermekeknél valamilyen rendellenességet vélnék felfedezni. Ilyenkor szükségük lehet más szakértők segítségére is. Ha jól ismerik az egészséges gyermeki fejlődés életkoronkénti jellemzőit, akkor könnyebben találnak jó pedagógiai megoldásokat kompetenciahatáraikon belül maradván az esetkezelésben (például kötődési problémák, regressziós tünetek).

A hivatással járó gondokat elemző fejezetben említést kap egy sajátos: a halálhoz való viszonyé. A viszony elemzése is a téma beemelése a fejezetbe meglehetősen hat. A szerzők azért tartják megemlítenedőnek, mert bár gyakorta kényszerül szembenézni vele gyerek és tanár, mégis gyakorlott technikák és eljárásmodunk arra, hogy segítséget adjunk a veszteség miatti fájdalom feldolgozásához.

E fejezet záró gondolatai a pedagógusi tolerancia szükségességéről szólnak, mint a pedagógiai helyzetek megoldásának és kezelésének elengedhetetlen módszeréről. A szerzők a gyermeket tisztelő (mondhatnám így is: emberszámba vevő) pedagógus kíváncsi képét rajzolják meg. Olyan emberét, aki mintát tud nyújtani mások értékeinek elfogadásában, az egymáshoz való kölcsönös alkalmazkodásban.

Sokrétű, érdekes gondolatokat vetnek fel a szerzők akkor, amikor a „segítő kapcsolatokról” szólnak. Az esetek, amelyeket bemutatnak az általuk vezetett pedagógus önismereti csoportok „esetei”. Ha a segítségadás kapcsán kontrollálni tudjuk indítékainkat, motivációinkat, ha a segített nem válik tőlünk függővé, ha nem azért tesszük, hogy tehetetlenségünket elfedjük vele, akkor a segítség valószínűleg célt ér. Érdemes tehát átgondolni saját eseteinket, hogy ne essünk a látszatsegítés önáltató csapdájába.

A pedagógusszerep értelmezése kapcsán szólnak azokról a szereplőkről (gyerekekről, kollégákról, szülőkéről), akikkel kapcsolatba kerülhetnek a tanárok. Milyen helyzetek válhatnak ki szerepkonfliktusokat? Hogyan lehet értelmezni, kezelni ezeket a helyzeteket? Hogyan függ össze szerep és tekintély, szerep, szerephelyzet és szervezet? Olyan kérdések ezek, amelyek önállóan is hosszabb, differenciáltabb kifejtést igényelhetnének. Itt a megközelítési szempont: a bennük rejlő konfliktuslehetőség, s az abból adódó gubancok

Könyvekről

kezelése, kezelhetősége. A pedagógusszerepről szólva ismét felvetik a másság és a tolerancia kérdéskörét. S szinte csak érintőlegesen, de szólnak a hivatást zavarható a magánéleti gondokról.

Az eddigi gondolkodási irányok egyre inkább széttartóak egyre inkább, divergálódnak. A könyv bevezetőjében ígért kérdéskifejtések (önismeretről, pedagógus mentálhigiénéről, a pedagógus mesterségről) elszakadnak az eddig is lazán kezelt szerkezettől és logikai építkezéstől, csapongva szövik át egymást. Mintha elbizonytalanodtak volna a szerzők abban, hogy sajátos szempontú tárgyuk (a lelki egészség megőrzésének lehetőségei a pedagóguspályán) mennyire kíván vagy enged meg egy szélesebbkörű kitekintést, melyek a szorosan idetartozó kérdéskörök, milyen messzeségeibe és mélységeibe nyúljanak a mentálhigiénével érintkező más szakterületeknek. Tagadhatatlan erőnye ugyanakkor munkájuknak a gyakorlat-orientáltság, s az a megközelítésmód, hogy nem kívánnak sem csalhatatlannak, sem tévedhetetlennek látszani. A kérdezz-elemez-gondolkodj-korrigálj biztatású probléma-megközelítés alkalmas módszernek kínálkozik a gyakorló pedagógusok számára. Könyvük nyitva hagyja a továbbépítkezés lehetőségét, amikor az olvasókat arra biztatják, problémafelvetéseikkel legyenek segítségükre egy esetleges következő kiadáshoz.

A munka megjelenését a Pedagógus Szakma Megújításáért Projekt pályázatán nyert támogatás tette lehetővé. A napi sajtóból követve a PSZM finanszírozása körüli viharos eseményeket, félő, vajon lesz-e következő, bővített kiadás.

Makai Éva

Pukánszky Béla – Németh András: Neveléstörténet *Nemzeti Tankönyv Kiadó, Budapest, 1994. 584. o.*

Kézikönyv és tankönyv egyszerre. Utóbbinak alighanem maximalista. Tulajdonképpen amolyan univerzális neveléstörténeti enciklopédia ez, amelyben minden és mindenki megtalálható – aki valaha is „számított” – az ősközösségtől és az ókori Kelettől az idézőjelbe került „szocialista iskoláig” (Kár, hogy tárgy – illetve név-mutató nem került a könyv végére). 584 oldal – nem csekélység –; bőségesen dokumentált és hozzá igen tetszetős kivitelben.

Mennyiségi és minőségi tekintetben – talán nem túlzás – *Fináczy* műveihez hasonlítható, amelyek egyszerismindenkorra bekerültek a magyar neveléstörténetírás Pantheonjába. Ami a „származást” illeti, *Kemény Gábor* vagy *Nagy László* írásait nem éri utól, de az okadatolás, a forrásfelhasználás – ide értve a már meglévő feldolgozások okos és jogos felhasználását is, – s nem utolsósorban a megírás – ha nem is mindig „származó”, de lendületes, amellet világos és plasztikus módja feltétlenül dicséretet érdemel.

A magyar neveléstörténetírás ős (és –hős)–korától – *Köte Sándor, Simon Gyula, Ravasz János, Felkai László, Búzás László, Galicza János, Illés Lajosné, Vág Ottó, Orosz Lajos, Tőkéczy László, Mészáros István* (korai írásai), *Komlósi Sándor, Tóth Lajos, Veszprémi László, Tölgyeši József, Szántó Imre, Szántó Károly, Durkó Mátyás, Bajkó Mátyás, Wittmann Tibor, Vincze László, Zibolen Endre, Szébenyi Péter* (történelem-tantárgypedagógiai munkássága), *Lantos István* és annyi más után – hosszú és rögös út vezetett idáig. Az út nem csak azért volt hosszú, meg rögös, mert a neveléstörténetírás – hogy úgy mondjuk – „intézmé-